

AFRİKA

BİLGİ NOTU

Ekim 2021

EKONOMİK ARAŞTIRMALAR

arastirma@deik.org.tr

GENEL DEĞERLENDİRME

Afrika, 2020'de COVID-19 salgını nedeniyle 50 yıldan fazla bir süredir en kötü resesyonunu yaşadı ve GSYH'si yüzde 2,1 daralma yaşadı. Pandeminin Afrika üzerindeki beklenenden daha düşük etkisi nedeniyle 2020'deki durgunluk dünyanın geri kalan bölgelerine kıyasla şiddetli olmadı. Salgının ekonomik etkisi Afrika ülkeleri arasında farklılık gösterdi. Turizme bağımlı ekonomilerin reel bazda milli gelirleri 2020'deki yüzde 11,5'lik düşüşten 2021'de yüzde 6,2'ye; petrol ihraç eden ülkelerin GSYH'ları yüzde 1,5'lik düşüşten yüzde 3,1'lik büyümeye; diğer kaynak yoğun ekonomilerin milli gelirleri ise yüzde 4,7'lik düşüşün ardından yüzde 3,1'lik büyümeye geçmesi beklenmektedir.

2020 yılında yüzde 4,4 küçülme yaşayan küresel ekonomi 2021 yılında karantina önlemlerinin gevşetilmesi ve COVID-19 aşılı ile hastalığın önüne geçileceği beklentileriyle birlikte ciddi bir toparlanma sürecine girdi. Başta Çin olmak üzere gelişmiş ve yükselen ekonomilerde 2021 yılının birinci ve ikinci çeyrek büyüme performansları beklentilerin üzerinde gerçekleşti. Dünyanın önde gelen hammadde ihracatçısı bölgelerinden olan Afrika kıtası da küresel ekonomide meydana gelen sıçrama neticesinde artan petrol ve emtia fiyatlarından olumlu yönde etkilenmektedir. IMF beklentilerine göre Afrika kıtasının 2021 yılında yüzde 3,4 büyümesi öngörülmektedir.

1. GENEL EKONOMİK YAPI

a. Reel Ekonomi

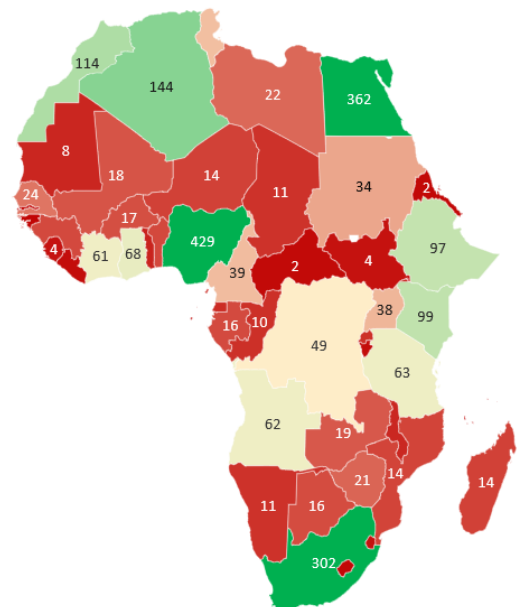
Sahraaltı Afrika'da yer alan ülkeler genellikle petrolün yanı sıra altın, elmas, kömür gibi doğal kaynak zengini ülkeler olarak öne çıkmaktadırlar. Nijerya ve Angola en önemli petrol ihracatçısı ülkelerdir. Güney Afrika altın, platin, demir ve taşkömürü; Botswana ise elmas üretiminde önemli konuma sahiptirler. Sanayileşmenin zayıf olduğu Sahraaltı Afrika ülkelerinde madencilik yanı sıra kakao, kahve,

şeker, çay, pamuk, muz ve narenciye gibi tarımsal ürünler de üretimde önemli bir yer tutmaktadır.

Kuzey Afrika ülkelerinde petrol ve doğalgaz gibi yer altı kaynakları ekonomide önemli ağırlığa sahiptir. Libya ekonomisini ham petrol ihracatı taşıırken Cezayir'de ise hem ham petrol hem de doğalgaz önemli bir yer tutmaktadır. Mısır'da ise ham petrol ve altın üretiminin ekonomik aktiviteye katkısı olmakla birlikte, bölge ülkelerine göre sanayileşme oranı daha yüksektir. Öte yandan, Tunus ve Fas hammadde açısından fakir ülkelerdir ve ekonomilerinde imalat sanayinin ağırlığı yüksektir.

2020 yılı sonunda Afrika kıtasının toplam GSYH büyüklüğü 2,3 trilyon ABD dolarına ulaşmıştır. Kıtanın en yüksek nüfusuna sahip olmasının yanı sıra dünyanın en büyük ilk 10 petrol ihracatçısı arasında yer alması sebebiyle 429 milyar ABD doları (USD) GSYH büyüklüğü ile Nijerya ilk sırada yer almaktadır. Bu ülkeyi GSYH büyüklüğüne göre sırasıyla Mısır, Güney Afrika, Cezayir ve Fas takip etmektedir. Bu 5 ülke sınıflandırma dışı bırakıldığında Afrika'nın doğu ülkeleri ekonomik büyüklük bakımından öne çıkmaktadır.

Harita.1 – GSYH Büyüklükleri (2020, Milyar USD)

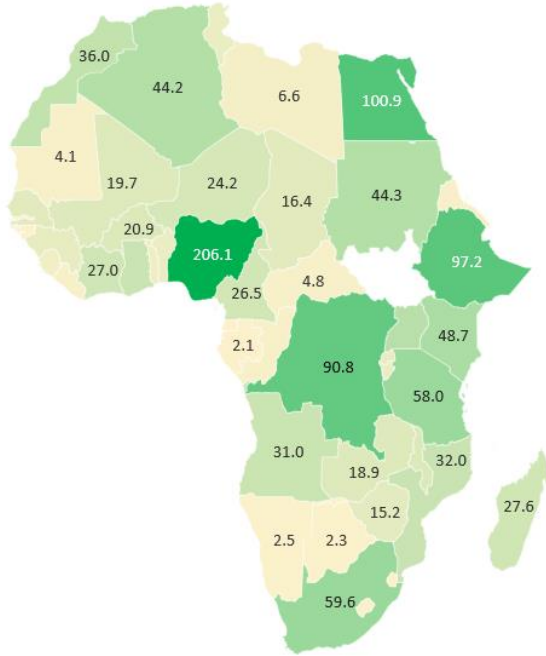

Kaynak: IMF

Küresel GSYH'nin %2,7'sini temsil eden Afrika'da dünya nüfusunun yaklaşık %18'i yaşamaktadır (1,3 milyar kişi).

Ülkelere göre bakıldığında, yaklaşık 206 milyonluk nüfusu ile Nijerya, Afrika'nın en büyük nüfusa sahip ülkesidir. Nijerya'dan sonra sıralamada Mısır (100,9 milyon), Etiyopya (97,2 milyon), Demokratik Kongo Cumhuriyeti (90,8 milyon) ve Güney Afrika (59,6 milyon) gelmektedir.

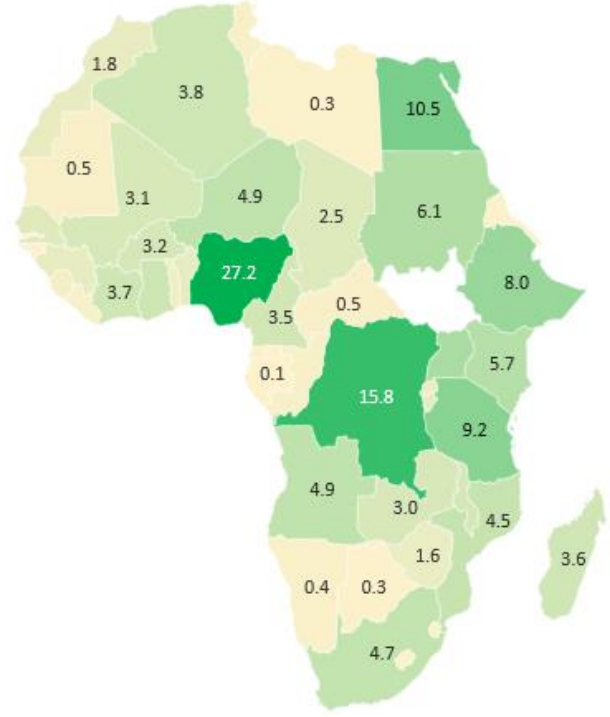
Harita.2 – Ülke Nüfusları (2020, Milyon Kişi)

Kaynak: IMF

IMF, kıta nüfusunun gelecek 5 yılda yaklaşık 162 milyon kişi artacağını öngörmektedir. Bu süreçte, en yüksek nüfus artışlarının 27,2 milyon kişi ile Nijerya'da, 15,8 milyon kişi ile Demokratik Kongo Cumhuriyeti'nde ve 10,5 milyon kişi ile Mısır'da gerçekleşmesi beklenmektedir. Doğu Afrika ülkelerinden Etiyopya, Kenya, Uganda, Tanzanya, Mozambik ve Madagaskar'ın toplam nüfusu 37,5 milyon kişi artması tahmin edilirken, Batı Afrika'nın nüfusunun ise 30 milyon kişiye yakın artacağı öngörülmektedir.

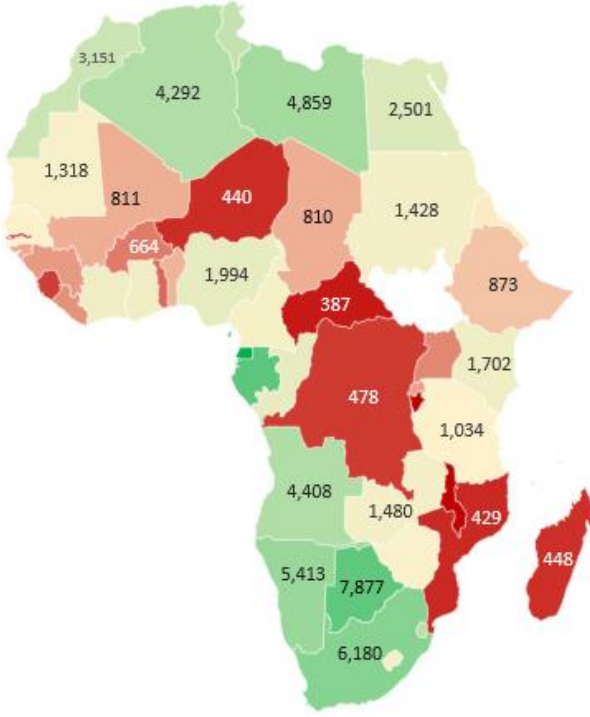
Harita.3 – 5 Yıl İçerisinde Eklenecek Nüfus (Milyon Kişi)

Kaynak: IMF

Küresel ekonomiden ve toplam dünya nüfusundan alınan payların farklılığının ima ettiği gibi Afrika'da kişi başı gelir yaklaşık 1.800 ABD dolarıdır. Kıtanın güneyinde yer alan ülkelerin kişi başı gelir düzeyi diğer bölgelere göre yüksek seyrederken, bu bölgeyi Kuzey Afrika ülkeleri izlemektedir. Afrika'nın geri kalan ülkelerinde kişi başına düşen gelir düzeyi 1.000 ABD dolarının altında seyretmektedir. En yüksek kişi başı gelire sahip ülke 11.600 ABD doları ile Seyşeller'dir. Bu ülkeyi Moritüs, Gabon ve Botsvana izlemektedir. Malavi, Burundi, Orta Afrika Cumhuriyeti, Mozambik ve Madagaskar Afrika'nın en fakir ülkeleri arasında yer almaktadır.

Harita.4 – Kişi Başı Gelir (2020, USD)

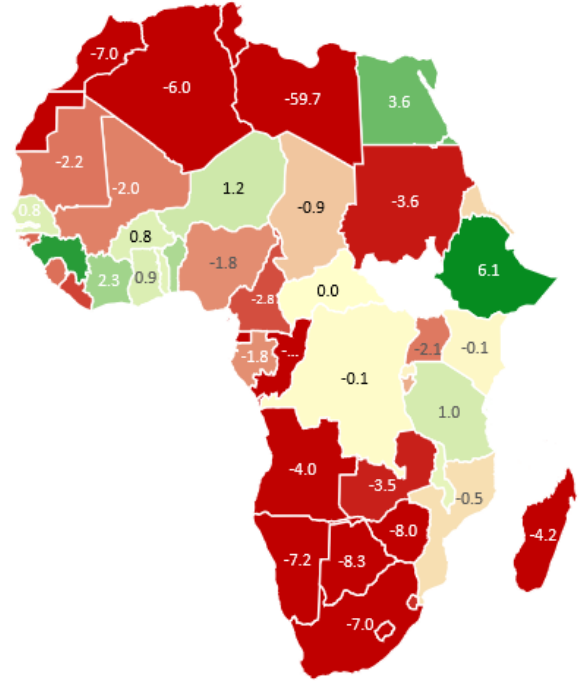
Kaynak: IMF

Petrol ve emtia fiyatlarının 2020 yılında Covid-19 salgının etkisiyle ciddi ölçüde gerilemesi ve pandemi sebebiyle uygulanan karantina önlemleri neticesinde tüm dünyada olduğu gibi Afrika ekonomilerinde de küçülmeler yaşanmıştır. Afrika ülkelerinin 2020 büyüme oranlarına bakıldığında, pandemiye rağmen en yüksek büyümenin %6,1 ile Etiyopya'da gerçekleştiği görülmektedir. Tarımsal üretimde yaşanan verimlilik artışı, ülke genelinde artan altyapı yatırımları, Çin'in ülkeye yapmış olduğu önemli yatırımlarla Etiyopya ekonomisi geçtiğimiz 10 yıl boyunca ortalama %10'a yakın büyüme kaydederek, Afrika'nın en hızlı büyüyen ekonomisi olmuştur. Gelişen karayolu ve demiryolu altyapısı ile birlikte yoğun nüfusu ve işgücü maliyetlerinin uygun olmasının etkisiyle Etiyopya'nın önümüzdeki yıllarda Afrika'nın Çin'i olması beklenmektedir. Etiyopya'nın ardından Gine, Mısır, Fildişi Sahili ve Benin en yüksek büyüme kaydeden ülkeler olarak çıkmışlardır.

Diğer taraftan, ülkede yaşanan iç savaş kaynaklı küçülme sebebiyle Libya hariç tutulduğunda, 2020

yılında pandeminin en çok zarar verdiği ülkeler turizm sektörünün ülke ekonomisinde önemli bir yer tuttuğu Moritus, Seyşeller ve Tunus olmuştur. Bununla birlikte, kıtanın en büyük ekonomisi olan Nijerya %1,8 küçülme yaşarken, Güney Afrika Cumhuriyeti ekonomisi ise %7 oranında daralma yaşamıştır.

Harita.5 – GSYH Büyüme Oranları (2020, %)

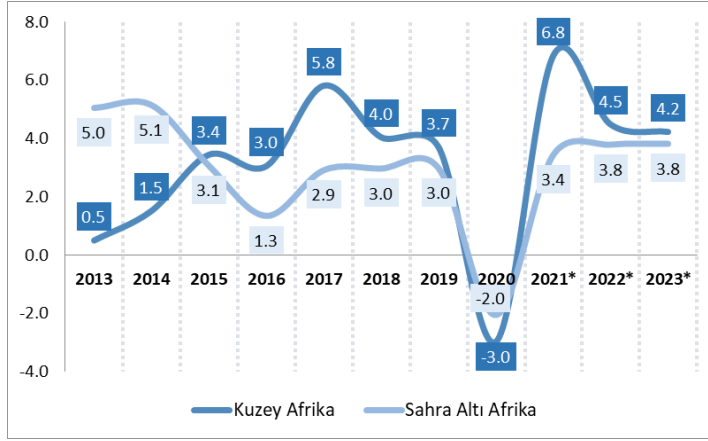
Kaynak: IMF

2. BEKLENTİLER

Covid-19 salgının ekonomik etkilerinin azaldığı ve dünya genelinde karantina uygulamalarının gevşetilmesiyle birlikte küresel ekonomide 2021 yılında toparlanma yaşanmaktadır. Dünya genelinde yaşanan hızlı toparlanma neticesinde petrol ve emtia fiyatları da hızlı bir yükseliş yaşamış olup, büyük orandan ihracatı petrol ve emtiaya dayanan Afrika ülkelerinin de bu gelişmelerden pozitif yönde etkilenmesi beklenmektedir. 2020 yılında Kuzey Afrika ülkeleri %3 küçülme yaşarken, 2021 yılında %6,8 büyümesi beklenirken, Sahraaltı Afrika

ekonomilerinin ise %2'lik küçülmenin ardından %3,4 civarında bir büyüme yaşayacağı öngörülmektedir.¹

Grafik.1 – GSYH Büyüme Oranları (%)

Kaynak: IMF *Tahmin

2020 yılında olduğu gibi 2021-2023 dönemine dair büyüme beklentilerinde de Etiyopya ortalama %6,3 ile öne çıkmaktadır. Bu süreçte Etiyopya haricindeki Doğu Afrika ülkeleri olan Kenya, Tanzanya, Ruanda, Uganda ve Madagaskar'ın ortalama %6 seviyelerinde büyüme kaydetmeleri öngörülmektedir. Böylelikle, gelecek 3 yılda Sahra Altı Afrika'nın en hızlı büyüyen bölgesinin Doğu Afrika olması beklenmektedir.

Doğu Afrika'nın ardından en güçlü büyüme performansının beklendiği bölge Batı Afrika'dır. Bu bölgedeki ülkelerin 3 yıllık süreçte ortalama %5 oranında büyümesi beklenirken, bölgedeki en yüksek büyüme oranlarının %10,3 ile Nijer, %7,6 ile Senegal, %6,5 ile Gambiya'da gerçekleşmesi beklenmektedir. Afrika'nın en büyük ekonomisi olan Nijerya'da büyümenin aynı dönemde ortalama %2,4 seviyelerinde kalması beklenmektedir.

Kuzey Afrika'da en hızlı büyüme iç savaşın ardından toparlanma sürecine giren Libya'da olması beklenirken, Libya'yı Mısır, Sudan ve Fas'ın takip etmesi beklenmektedir. Bölgeye genel olarak

bakıldığında Kuzey Afrika'nın önümüzdeki 3 yılda ortalama %5,2 büyümesi beklenmektedir.

Büyüme beklentilerinin en zayıf olduğu Güney Afrika bölgesinde, önümüzdeki 3 yıllık süreçte ortalama olarak en güçlü büyümenin %5,7 ile Botswana ve %5,2 ile Mozambik'te görüleceği öngörülmektedir. Güney Afrika'nın ise aynı dönemde ortalama büyüme beklentisi %2,2 seviyesindedir.

3. AFRIKA DIŞ TİCARETİNİN GÖRÜNÜMÜ

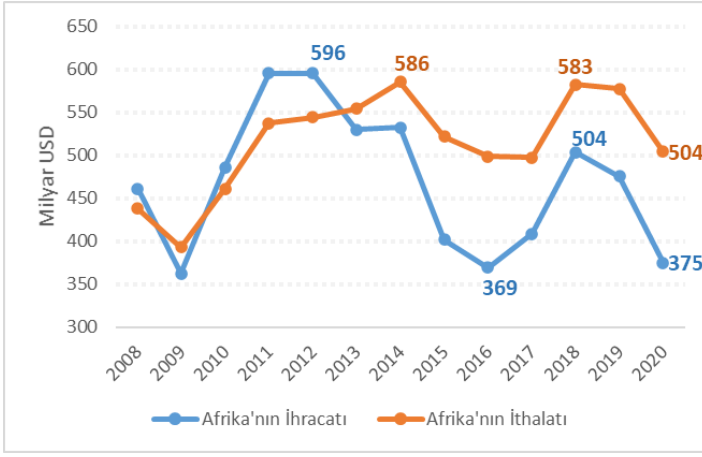
Küresel krizin ardından dünyada petrol ve emtia fiyatlarının yükselişe geçmesinin etkisiyle Afrika'nın ihracatı 2012 yılında 596 milyar ABD doları ile zirve noktasına ulaşmıştır. Bu dönemde artan ihracat gelirleri ile birlikte yükselişe geçen milli gelir düzeyi, Afrika Bölgesinin genel olarak ithalatını artırmaya ve 2014 yılında 586 milyar ABD doları düzeyine ulaşmasını sağlamıştır.

2015 ve 2016 yıllarında küresel emtia piyasalarında rüzgârın tersine dönmesiyle Afrika'nın dış ticaret göstergelerinde önemli ölçüde gerilemeler yaşanmıştır. 2016 yılında Afrika'nın ihracatı 369 milyar ABD doları ile 2009 seviyelerine gerilerken, Afrika'nın ithalatı da 498 milyar ABD doları düzeyine kadar düşmüştür.

2017 ve 2018 yıllarında yılında petrol ve emtia fiyatlarındaki yükselişle birlikte tekrar toparlanma eğilimine giren Afrika dış ticareti 2020'de Covid-19 salgının etkisiyle tekrar 2016 seviyelerine gerilemiştir. Salgının etkilerinin azalmasıyla birlikte önümüzdeki dönemde Afrika'nın dış ticaret hacminin tekrar yükseliş eğilimine girmesi beklenmektedir.

Grafik.2– Afrika'nın Dış Ticareti

¹ IMF Nisan 2021 Küresel Görünüm Raporu

Kaynak: Trademap

a. Afrika'nın İhracatı

Afrika ülkelerinin ihracat verileri incelendiğinde, 2020 yılında yapılan ihracatın beşte birini tek başına ham petrol oluşturmaktadır. Ham petrolü altın (30,9 milyar USD) ve doğalgaz (16,2 milyar USD) takip etmektedir.

İlk 10 ürün içerisinde Fas ve Güney Afrika'nın ihracatını yaptığı otomobil ve ham petrolün işlenmesi sonucu üretilen yakıt ve petrol yağları haricindeki bütün ürünler madeni ve tarıma dayalı emtiadan oluşmaktadır.

Geçtiğimiz sene Afrika'nın ihracatındaki ilk 10 kalem içerisinde nominal ihracat değeri en fazla artan ürün platin ve bakır olmuştur. En fazla düşüş ise petrol fiyatlarının gerilemesinin de etkisiyle ham petrol, işlenmiş petrol ürünleri ve doğalgazda görülmüştür.

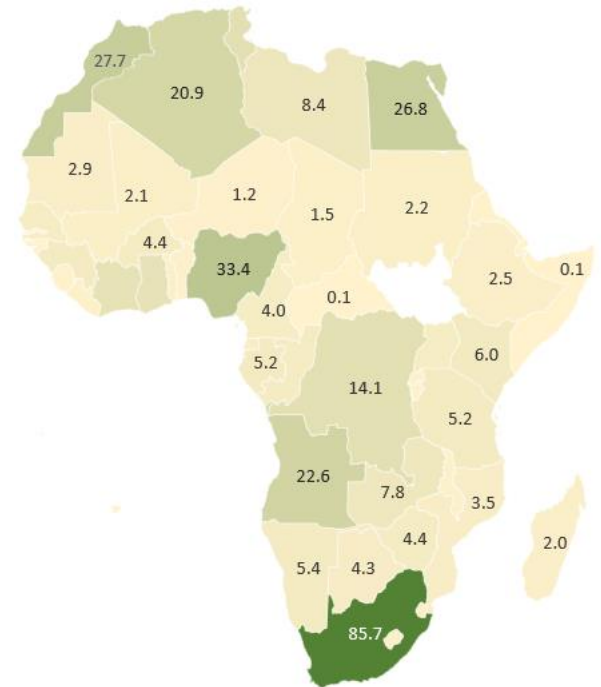
Tablo.1 – Afrika Ülkeleri İhracat Kalemleri

Ürünler	2020 (Milyar USD)	Değişim (% - 20/19)
Ham Petrol	75.4	-46
Altın	30.9	-4
Doğalgaz	16.2	-32
Yakıtlar ve Petrol Yağları	12.0	-42
Bakır	10.9	20
Platin	10.8	30
Otomobil	7.7	-26
Demir Cevheri	7.5	8
Kakao	7.2	9
Elmas	6.9	-27
İlk 10 Ürün Toplamı	185.5	-31
Genel Toplam	375.0	-21

Kaynak: Trademap

Kıtanın ihracatına ülke bazlı olarak bakıldığında, 85,7 milyar ABD doları ile başta altın, platin, kömür, demir cevheri gibi önemli maden ihracatının büyük bir kısmını gerçekleştiren Güney Afrika'nın başı çektiği görülmektedir. Bu ülkeyi, 33,4 milyar ABD doları ile kıtanın en büyük ham petrol ihracatçısı Nijerya ve 27,7 milyar ABD doları Fas izlemektedir.

Harita.6 – Afrika Ülkelerinin İhracatları (2020, Milyar USD)

Kaynak: Trademap

b. Afrika'nın İthalatı

Afrika ülkelerinin ithalat kalemlerinde petrole dayalı ürünler ile birlikte otomotiv, ilaç, telefon ve hububat gibi daha çok tüketime dayalı ürünler ağırlık kazanmaktadır. 2020 yılında Covid-19 salgını sebebiyle Afrika ülkelerinin ekonomilerinde yaşanan daralmanın etkisiyle toplam ithalat bir önceki yıla göre %13 gerileme göstermiştir. Aynı dönemde gıda ürünleri ithalatı artarken tüketim ürünleri en yüksek gerilemeyi kaydeden ürün grubu olarak öne çıkmıştır.

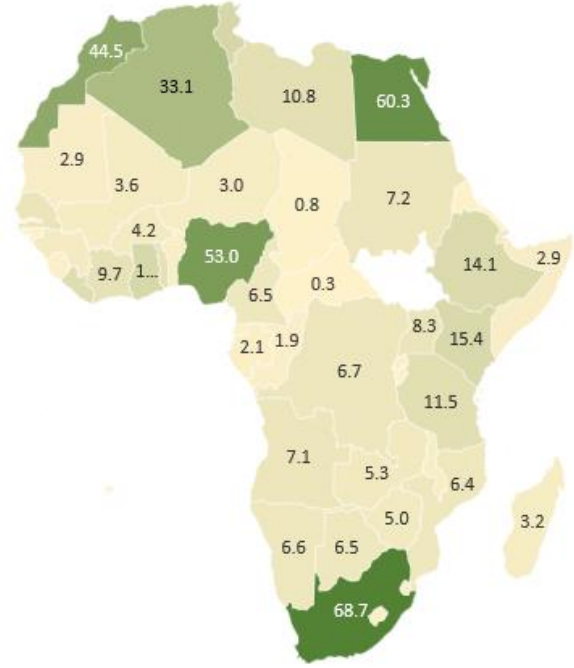
Tablo.2 – Afrika Ülkeleri İthalat Kalemleri

Ürünler	2020 (Milyar USD)	Değişim (% - 20/19)
Yakıtlar ve Petrol Yağları	39.1	-30
Otomobil	14.4	-25
Buğday	12.9	10
İlaçlar	12.9	2
Ham Petrol	11.4	-22
Telefonlar	9.9	-16
Pirinç	6.5	3
Gemiler	6.4	-18
Palm Yağı	5.3	24
Minibüs / Otobüs	5.3	-23
İlk 10 Ürün Toplamı	124.1	-18
Genel Toplam	504.2	-13

Kaynak: Trademap

Afrika ülkelerinin ithalatlarında da ihracatlarında olduğu ilk sırayı Güney Afrika almaktadır. 2020 yılında 68,7 milyar ABD doları ithalat yapan Güney Afrika'yı 60,3 milyar ABD doları ile Mısır, 53 milyar ABD doları ile Nijerya izlemektedir.

Harita.7 – Afrika Ülkelerinin İthalatları (2020, Milyar USD)

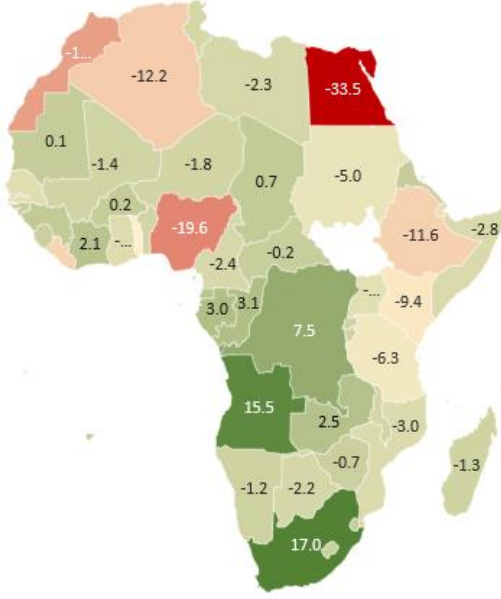

Kaynak: Trademap

c. Afrika'nın Dış Ticaret Dengesi

Afrika ülkelerinin dış ticaret dengelerine bakıldığında, en fazla dış ticaret fazlası veren ülkeler genellikle petrol ihracatçıları olan Angola, Nijerya, Libya gibi ülkeler olurken, 2020 yılında petrol fiyatlarındaki yaşanan keskin düşüşün etkisiyle bu ülkelerin dış ticaret fazlaları ciddi ölçüde azalmıştır. Aynı dönemde en fazla dış ticaret fazlasını Güney Afrika, Angola, Demokratik Kongo Cumhuriyeti verirken en büyük dış ticaret açığını ise Mısır, Fas, Cezayir gibi Kuzey Afrika ülkeleri ile birlikte Nijerya, Etiyopya, Kenya, Tanzanya gibi Doğu Afrika ülkeleri vermektedir.

Harita.8 – Ülkelerin Dış Ticaret Dengeleri (Milyar USD)

Kaynak: Trademap

4. TÜRKİYE-AFRIKA TİCARETİ

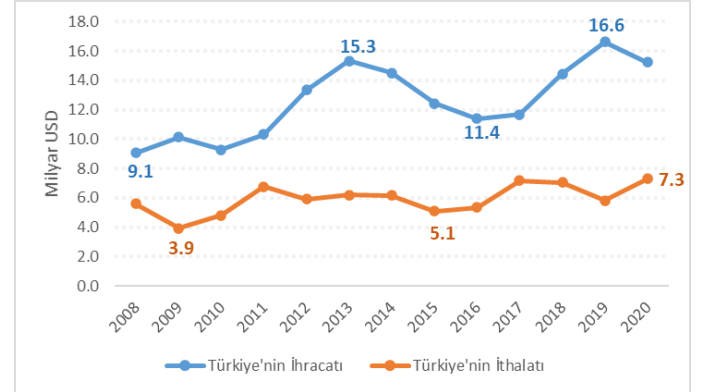
Türkiye Afrika geneline karşı dış ticaret fazlası vermektedir. Türkiye'nin Afrika'ya ihracatındaki değişim küresel eğilime benzerlik göstermektedir. 2013 yılında 15,3 milyar ABD doları ile zirveye noktasına varan Türkiye'nin Afrika'ya ihracatı 2015-16 döneminde geriledikten sonra artış seyrini sürdürmüş ve 2019 yılında 16,6 milyar ABD doları ile şimdiye kadarki en yüksek seviyesine ulaşmıştı. 2020 yılında ise Covid-19 salgının etkisiyle ihracat 2019'a kıyasla %8,3 gerileyerek 15,2 milyar ABD doları olmuştur.

Türkiye'nin Afrika'dan ithalatı ise bu süreçte ciddi bir değişim göstermezken, 7,2 milyar ABD Doları ile en yüksek seviyesine 2017 yılında ulaştıktan sonra 2020 yılına kadarki süreçte gerilemiş, 2020'de tekrar yükselerek 7,3 milyar ABD doları ile rekor düzeye ulaşmıştır.

2021 yılının ilk 8 aylık verilerine göre Türkiye'nin Afrika'ya ihracatı senelik bazda %36,4 artarak 13

milyar ABD doları olurken, Türkiye'nin Afrika'dan ithalatı ise %6 artarak 5,1 milyar ABD doları olmuştur.

Grafik.3– Türkiye - Afrika Dış Ticareti

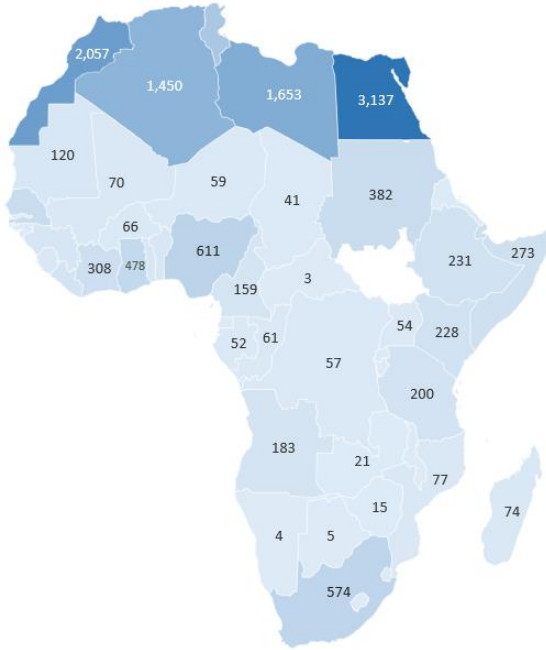
Kaynak: TÜİK

a. Türkiye'nin Afrika'ya ihracatı

Türkiye'nin Afrika ülkelerine yaptığı ihracatın içinde Kuzey Afrika ülkelerinin büyük bir paya sahip olduğu görülmektedir. 2020 yılında yapılan 15,2 milyar ABD doları tutarındaki ihracatın %60'ı Fas, Cezayir, Tunus, Libya ve Mısır'a yapılmıştır.

Bu ülkeler arasında ise 3,1 milyar ABD Doları ile Mısır ilk sırada yer almaktadır. Sahraaltı Afrika'da ise en fazla ihracat 611 milyon ABD doları ile Nijerya, 574 milyon ABD doları ile Güney Afrika ve 478 milyon ABD doları ile Gana'ya yapılmıştır.

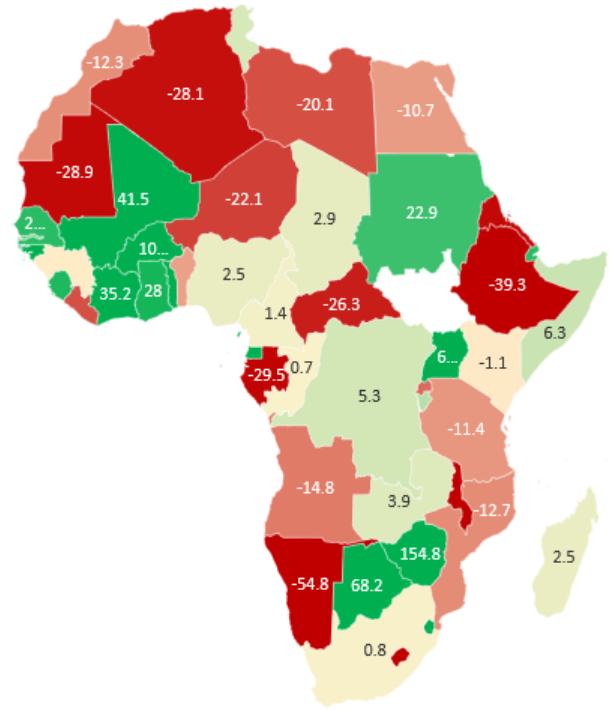
Harita.9 – Türkiye'nin Afrika Ülkelerine ihracatı (2020, Milyon USD)

Kaynak: TÜİK

Türkiye'nin Afrika'ya 2020 yılında yapmış olduğu ihracat bir önceki yıla göre %8,3 gerilemiştir. Bu dönemde, Kuzey Afrika'ya yapılan ihracat %14,8 gerilerken, Sahraaltı Afrika'ya yapılan ihracat ise %3,8 artış göstermiştir. En önemli ihracat partnerimiz olan Mısır'a ihracatımız %10,7 gerilerken, Uganda, Mali, Fildişi Sahili, Gana, Senegal gibi ülkelere ihracatımız %10-50 arasında artış kaydetmiştir.

Harita.10 – Türkiye’nin Afrika Ülkelerine İhracat Değişimi (% - 2020/2019)

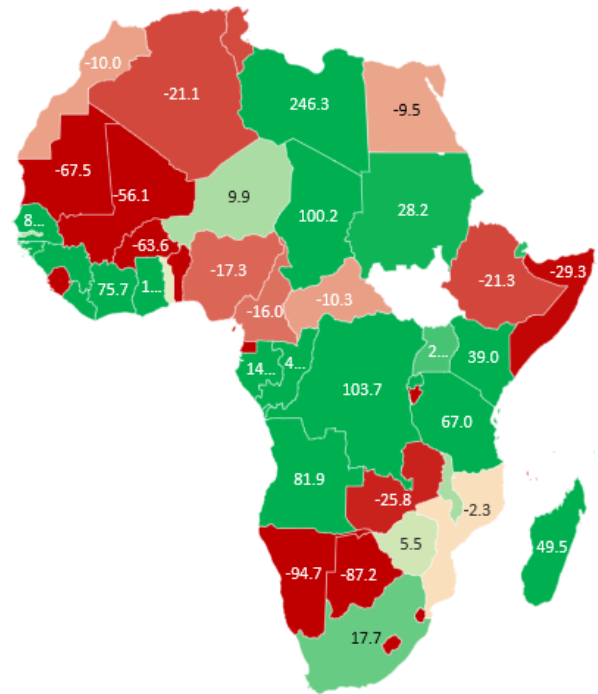
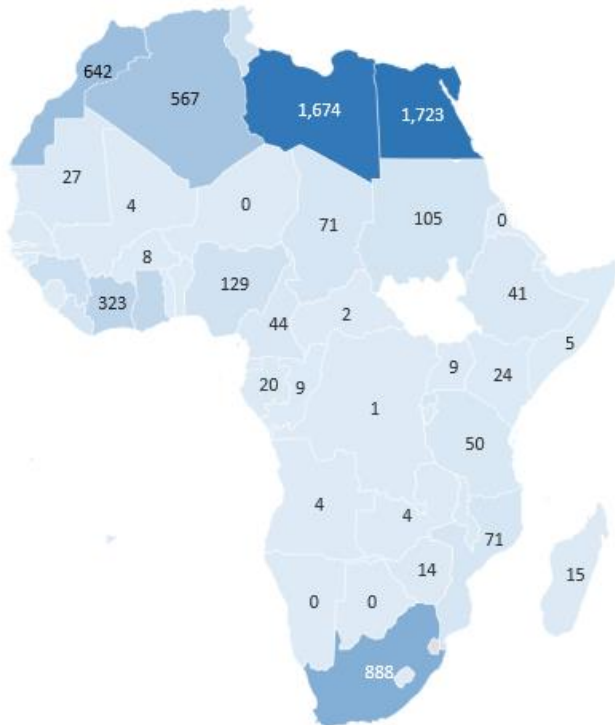

Kaynak: TÜİK

Türkiye'nin Afrika ülkelerine ihracatında ilk 10 ürün grubu içerisinde en büyük ağırlığa demir-çelik, makine ve otomotiv sektörlerinin sahip olduğu görülmektedir. 2020 yılında Afrika'ya en fazla ihracat yapılan ilk 10 sektör arasında ihracatı en çok düşen sektör %47 düşüşle enerji olurken, hayvansal ve bitkisel yağlar ihracatı ise önceki yıla göre %79 artmıştır.

Tablo.3 – Türkiye'nin Afrika Ülkelerine İhracat Kalemleri

Ürünler	2020 (Milyon USD)	Değişim (% - 20/19)
Demir Ve Çelik	1,657	-15
Makinalar	1,506	-11
Otomotiv	1,123	-7
Elektrikli Cihazlar	850	-5
Plastikler	840	4
Demir Veya Çelikten Eşya	749	-10
Enerji	621	-47
Çimento, Taş Ve Toprak Ürünleri	553	26
Un Ve Pastacılık Ürünleri	477	0
Hayvansal Ve Bitkisel Yağlar	420	79
İlk 10 Ürün Toplamı	8,796	-9.4
Genel Toplam	15,234	-8.3

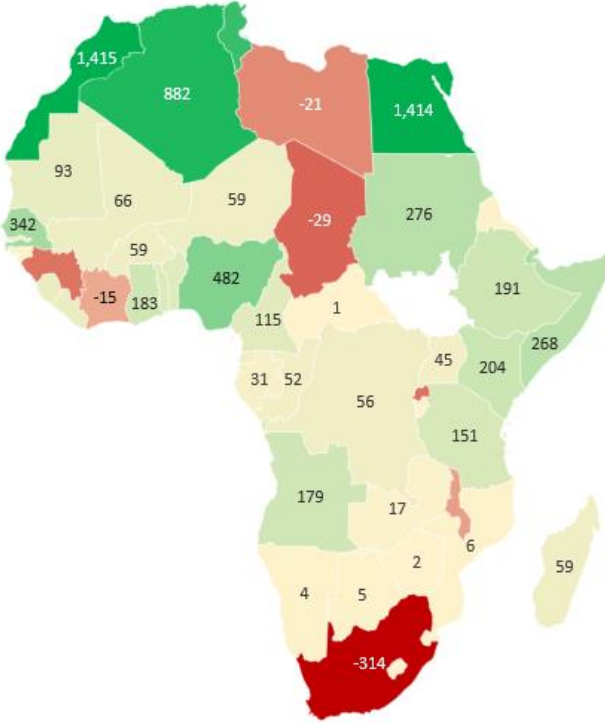

Ürünler	2020 (Milyon USD)	Değişim (% - 20/19)
Altın Ve Mücevher	2,003	301
Enerji	766	-20
Plastikler	391	-11
Kakao	376	32
Otomotiv	333	184
Gübreler	324	-36
Yağlı Tohumlar	318	8
Demir Ve Çelik	259	43
Makinalar	249	1
İnorganik Kimyasallar	210	-30
İlk 10 Ürün Toplamı	5,229	36.6
Genel Toplam	7,310	25.6

c. Türkiye'nin Afrika ile Dış Ticaret Dengesi

2020 yılında Türkiye Afrika kıtası karşısında toplam 7,9 milyar ABD doları dış ticaret fazlası vermiştir. Bu rakamın 4,5 milyar ABD doları düzeyindeki kısmı Kuzey Afrika'dan, 3,5 milyar ABD dolarlık kısmı ise Sahraaltı Afrika'dan kaynaklanmıştır. Aynı dönemde Türkiye 46 Afrika ülkesi karşısında dış ticaret fazlası, 7 ülke karşısında ise dış ticaret açığı vermiştir. 2020 yılında en çok fazla verilen ülkeler 1,4 milyar ABD doları ile Mısır ve Fas olurken, en çok açık verilen ülke ise 314 milyon ABD doları ile Güney Afrika'dır.

Harita.13 – Türkiye'nin Afrika Ülkeleriyle Dış Ticaret Dengesi (Milyon USD)

Kaynak: TÜİK